

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2023-81-143-150>
УДК 378.22.015.31:[008+17.022.1]:001.4(045)

**ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

© Кузнецова О.В.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

Інформація про автора:

Кузнецова Оксана Вікторівна: ORCID: 0000-0003-4224-5594; oksanakharkov08@gmail.com, кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; пров. Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна.

У статті розглянуто питання понятійно-термінологічного апарату дослідження полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти.

Визначено, що основною умовою, що допоможе підготуватися до трансляції полікультурних якостей учням початкових класів є включення в процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів початкової освіти систему полікультурного виховання.

Проаналізовано тлумачення певних термінів, понять, пов'язаних із полікультурним вихованням майбутніх бакалаврів початкової освіти, до яких запропоновано роз'яснення і доповнення.

Зосереджено увагу на таких дефініціях понять, як «культура» та «духовна культура». Установлено, що в сучасних науково-теоретичних дослідженнях не існує однозначного тлумачення дефініції цих термінів. Визначено, що в системі виховної роботи педагогічного ЗВО поняття культури, її значення як культурного процесу, що проходить в полікультурному освітньо-виховному середовищі, проявляється в можливості природнього вираження своєї індивідуальності та спроможності в культурному саморозвитку і самовизначенні в надбаннях матеріальної та духовної культури. Зосереджено увагу на тому, що духовна культура вчителя є необхідною складовою в процесі полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти, тому що поєднує в собі як особистісну, так і професійну складові.

Наведено загальну характеристику поняття «полікультурність». Визначено, що полікультурній особистості майбутнього бакалавра початкової освіти властиві такі ознаки: розуміння мовної, культурної, ментальної різноманітності полікультурного суспільства, в якому об'єднуються представники різних культур; відчуття національної ідентичності та усвідомлення значущості різних національних культур із самобутніми традиціями та культурою; здатність до міжкультурного діалогу з точки зору толерантності, гуманізму, культурних та духовних цінностей; усвідомлення можливості професійної самореалізації в полікультурному освітньо-виховному середовищі; здатність до духовної культури самопізнання рефлексії та самооцінки.

Розтлумачено категорію «полікультурна компетентність». Зазначено, що в процесі полікультурного виховання, під час якого відбувається формування полікультурної компетентності у здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідно реалізовувати таку структуру і зміст цієї компетентності, яка б відповідала сучасним вимогам суспільства і давала можливість представникам різних віросповідань, етносів і традицій успішно вирішувати проблеми в полікультурному просторі.

Доведено, що понятійно-термінологічний апарат дослідження полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти в Україні має певні термінологічні особливості. Це пов'язано з тим, що інтеграція України в європейський і світовий освітній простір розширює кордони для професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів початкової освіти та надає нові можливості для їх самореалізації в полікультурному освітньому просторі, що в свою чергу наповнює процес полікультурного виховання новими елементами та визначеннями.

Ключові слова: полікультурне виховання, майбутні бакалаври початкової освіти, майбутні вчителі початкових класів, культура, духовна культура, полікультурність, полікультурна компетентність.

O. Kuznetsova "Conceptual and terminological apparatus of the study of multicultural education of future bachelors of primary education".

The article deals with the issues of conceptual and terminological apparatus of the study of multicultural education of future bachelors of primary education.

It is determined that the main condition that will help to prepare for the transfer of multicultural qualities to primary school students is the inclusion of a system of multicultural education in the process of professional training of future bachelors of primary education.

The interpretation of certain terms and concepts related to the multicultural education of future bachelors of primary education is analyzed, and clarifications and additions are proposed.

Attention is focused on such definitions of concepts as "culture" and "spiritual culture". It is established that in modern scientific and theoretical studies there is no unambiguous interpretation of the definition of these terms. It has been determined that in the system of educational work of a pedagogical higher education institution, the concept of culture, its significance as a cultural process taking place in a multicultural educational environment, is manifested in the possibility of natural expression of one's individuality and ability in cultural self-development and self-determination in the achievements of material and spiritual culture. The attention is focused on the fact that the spiritual culture of the teacher is a necessary component in the process of multicultural education of future bachelors of primary education, as it combines both personal and professional components.

A general description of the concept of "multiculturalism" is given. It is determined that the multicultural personality of a future bachelor of primary education has the following characteristics: understanding of the linguistic, cultural, mental diversity of a multicultural society in which representatives of different cultures unite; sense of national identity and awareness of the importance of different national cultures with distinctive traditions and culture; ability to intercultural dialogue in terms of tolerance, humanism, cultural and spiritual values; awareness of the possibility of professional self-realization in a multicultural society.

The category of "multicultural competence" is explained. It is noted that in the process of multicultural education, during which the formation of multicultural competence in students of pedagogical universities takes place, it is necessary to implement such a structure and content of this competence that would meet the modern requirements of society and enable representatives of different religions, ethnicities and traditions to successfully solve problems in a multicultural space.

It is proved that the conceptual and terminological apparatus of the study of multicultural education of future bachelors of primary education in Ukraine has certain terminological features. This is due to the fact that Ukraine's integration into the European and world educational space expands the boundaries for the professional and pedagogical activities of future bachelors of primary education and provides new opportunities for their self-realization in the multicultural educational space, which in turn fills the process of multicultural education with new elements and definitions.

Keywords: *multicultural education, future bachelors of primary education, future primary school teachers, culture, spiritual culture, multiculturalism, multicultural competence.*

Постановка проблеми. Проголошений курс державної політики на інтеграцію в європейське і світове співтовариство потребує реформування системи вищої педагогічної освіти, що обумовлюється потребою в підготовці високопрофесійних, компетентних бакалаврів початкової освіти, оскільки діяльність майбутніх учителів початкових класів буде відбуватися в полікультурному освітньо-виховному середовищі та суспільстві. Як зазначає Г Пономарьова: «Реформування в цілому системи вищої освіти, по суті, спрямоване на формування нового освітньо-виховного простору, який дозволить забезпечити інтелектуальне, духовно-моральне становлення молодого покоління, його життєве самовизначення, самостійний вибір на

користь гуманістичних ідеалів, цінностей свободи, добра, справедливості, екологічного благополуччя, сім'ї, здоров'я, Батьківщини, освіти, праці, творчості, краси та інших загальнолюдських цінностей» [11, с. 136].

У Концепції розвитку педагогічної освіти [5] з метою вдосконалення підготовки педагогічних кадрів та впровадження державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» окреслені вимоги до модернізації освітніх програм підготовки педагогічних працівників, що мають передбачати: «сприяння формуванню соціально зрілої особистості педагогічного працівника, прийняттю цінностей громадянського (відкритого демократичного) суспільства, поваги до держави та її правової

системи, усвідомлення обов'язку захисту України, національної ідентичності та толерування полікультурності, готовності до трансляції цих якостей учням». Передумовою готовності до трансляції полікультурних якостей учням початкових класів є впровадження в систему вищої педагогічної освіти полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У дослідженнях вітчизняних і закордонних науковців із питань полікультурного виховання майбутніх фахівців (І. Бех, О. Дубасенюк, І. Лощенова, О. Сухомлинська, Н. Якса, П. Вебер, О. Джуринаський, В. Міттер та інші) проаналізовано дефініції наведених та дотичних відповідно до теми дослідження понять. Однак єдиної думки щодо їх тлумачення деякими дослідниками не спостерігається, існують певні відмінності. Тому проблему з'ясування понятійного апарату полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти слід вважати до кінця не розкритою.

Постановка завдання. Мета статті полягає в розгляді порівняльного аналізу деяких термінів, понять, пов'язаних із полікультурним вихованням майбутніх бакалаврів початкової освіти, до яких запропоновано роз'яснення і доповнення.

Виклад основного матеріалу.

Сучасною передумовою полікультурного виховання майбутніх учителів початкових класів у третьому тисячолітті є відкритість та толерантне ставлення до представників інших культур. Це окреслюється через особистісну та духовну взаємодію міжкультурної діяльності у процесі професійної підготовки в ЗВО, під час якої відбувається формування толерантності та поваги до різноманітності культур та етносів на основі національної ідентичності, цінностей, поглядів, переконань, розуміння важливості злагодженого співіснування в полікультурному суспільстві.

Питання формування духовної культури майбутніх фахівців набуває особливого значення для сучасного суспільства. Під час навчання в закладі вищої педагогічної освіти відбувається процес формування життєвої позиції майбутнього фахівця, поміж якої виникає необхідність вирішення проблем віддалення від культури сучасної молоді, зниження престижу освітньої та інтелектуальної діяльності, недооцінка моральних норм людської поведінки. Тому однією категорій у питанні полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти є поняття

«культура» та «духовна культура» як механізми реалізації моральної досконалості особистості та її гармонійного розвитку.

У сучасних науково-теоретичних дослідженнях не існує однозначного тлумачення дефініції поняття «культура».

С. Гончаренко в педагогічному словнику поняття «культура» (від лат. cultura – виховання, освіта, розвиток) трактовано як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини та втілюються в результатах продуктивної діяльності» [3, с.23].

Вітчизняна вчена О. Дубасенюк розглядає культуру як: «особливий діяльнісний спосіб освоєння людиною світу, що стосується як зовнішнього світу, так і внутрішнього світу самої людини, його формування і розвитку» [4, с.250]

Вагомою з точки зору визначення сутності культури є думка вітчизняної науковиці Н. Косінської, яка вказує на те, що: «культура з точки зору психологічних теорій диференціюється на культуру мислення, культуру спілкування, культуру творчості тощо. У культурі виражається синтезовані форми світосприйняття особистості: через комунікацію, пізнання самої себе, через вияв культури почуттів, самоствердження, створення матеріальних і духовних цінностей». [6, с. 41].

М. Роганова під час аналізу категорії «культура», історії її виникнення та розвитку дійшла таких висновків:

- «культура розглядається як універсальний, специфічно властивий людині спосіб взаємодії із середовищем життєдіяльності, як зовнішньої, так і внутрішньої;

- стосовно нього культура, як зміст цивілізації, відбиває його базисні традиції, тобто стійкі стереотипи, що обумовлюють загальні параметри для способів вирішення різних проблем у цілому, і в освітньо-виховних системах зокрема;

- стрижнем будь-якої цивілізації, що виражає її культура, є духовна культура і її етична складова;

- культура – це визначений процес, міра свободи суспільної людини і показник даної взаємодії;

- культура виражає собою систему формуючих початків творчої діяльності людини. [13, с.97].

Підсумовуючи, зазначимо, що на сьогодні культура – це одне з комплексних базових понять соціального та гуманітарного

значення, що має велику кількість тлумачень і сутнісних розумінь. Це пояснюється тим, що дефінітивний обсяг поняття «культура» об'єднує в собі змістові характеристики таких питань, як держава, релігія, наука, мова та освіта. Культура закарбовує особливі механізми накопичення, зберігання і передачі соціального досвіду людства, його суспільні надбання, що проявляються в системі норм і цінностей особистості та перетворюються в соціальну пам'ять. У системі виховної роботи педагогічного ЗВО поняття культури, її значення як культурного процесу, що проходить в умовах полікультурного освітньо-виховного середовища, проявляється в можливості природного вираження своєї індивідуальності та спроможності в культурному саморозвитку і самовизначенні в надбаннях матеріальної та духовної культури.

У контексті дослідження також вважаємо за необхідне акцентувати увагу на такій складовій поняття «культура», яка є вагомою для вирішення проблеми полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти як духовна культура, що розглядається як унікальне явище, яке веде до основ культури народу та є індивідуальною та неповторною характеристикою у власному культурному розвитку майбутнього вчителя початкових класів.

Розвиток духовної культури майбутнього фахівця є культурологічною основою формування особистості, яка інтегрує в собі прояви людяності та гуманності, незалежно від її національного та соціального статусу на основі накопиченого духовного досвіду людства. Значним чинником у становленні майбутнього вчителя є взаємозв'язок між навчанням, вихованням та його духовною культурою, що є одночасно і обов'язковою загальною основою, і змістом сучасної освіти. Процес професійно-педагогічної підготовки забезпечує дієвість культурних процесів, форми і зміст прояву духовної культури особистості.

Видатний український педагог В.Сухомлинський духовне багатство людини розглядав як: «моральну спрямованість вищих форм психічної діяльності, ідейності спонукань, інтересів, думок, поглядів, переконань» [15, с. 212]. Виходячи із цього визначення, можна зробити висновок про те, що духовна культура майбутнього педагога є демонстрацією спорідненості моральних суджень та ставлення особистості до об'єктивної дійсності в професійній діяльності.

Т. Ткачова духовну культуру вчителя визначає як: «інтегративну якість особистості, в якій органічно поєднуються високий рівень професійної компетентності та духовний світ особистості, світогляд, морально-етичні ідеали, ціннісно-сміслові установки [16, с. 9].

Науковець В. Подрезов в дисертаційному дослідженні духовну культуру вчителя розкриває як: «ступінь духовного розвитку особистості, який проявляється у потребі самовдосконалення, розвиненості особистісно-змістовної сфери, спрямованості творчо-перетворювальної діяльності, сформованості комунікативних якостей, що забезпечує ефективність професійної діяльності [10, с. 7].

Враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що духовна культура вчителя є необхідною складовою в процесі полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти, так як поєднує в собі як особистісну, так і професійну складові. У майбутньому це дозволить педагогу спрямувати зусилля на розкриття духовного потенціалу молодшого школяра, яке необхідно починати з раннього дитинства, коли закладаються основи фізичного, психічного, психологічного, соціального та духовного здоров'я для успішної взаємодії в полікультурному просторі.

Існування великої різноманітності культур у сучасному світі, їх постійна взаємодія характеризують поняття «культура» та «духовна культура» з точки зору реалізації ідей полікультурності та формування полікультурної особистості.

З огляду на полікультурний та поліетнічний характер українського суспільства, пошук відповідної траєкторії для його інтеграції в європейській освітній, економічній та культурний простір, відкритість до співпраці та діалогу на всіх етапах громадського життя, полікультурне виховання стає невід'ємною складовою професійно-педагогічної та духовної культури майбутнього вчителя. Формування полікультурної особистості включає процес набуття культурологічних, соціокультурних та етноісторичних знань, розуміння важливості культурного багатоманіття, уміння висловлювати ідеї, що транслиують культурне розмаїття світу та впроваджувати їх у зміст загальної середньої освіти, здатність організовувати освітній діалог між представниками різних культур.

Дослідниця О. Котенко поняття «полікультурність» розуміє як: «концептуальний підхід, при якому пріоритетними позиціями

вважаються певні принципи функціонування та співіснування різних культурних та етнічних спільнот в межах конкретного соціуму на засадах толерантності, рівноправності, розуміння власної унікальності кожної з представлених культур на умовах взаємозбагачення та не домінування жодної з культур» [7]. Погоджуємося з думкою науковиці, адже саме ці засади є основним фундаментом для формування полікультурної особистості, здатної до міжкультурної комунікації на основі соціальної рівності. Полікультурність передбачає взаємодію та співіснування несхожих етнокультурних груп у певному суспільстві, визнання власної ідентичності, що гарантує рівність, толерантність, органічну комунікацію з міжкультурною спільнотою та взаєморозвиток різних культур.

Такої ж точки зору дотримується І. Кушнір, яка зауважує, що «полікультурність – це такий принцип функціонування та співіснування в певному соціумі різноманітних етнокультурних спільнот, з притаманним їм усвідомленням власної ідентичності, що забезпечує їх рівноправність, толерантність та органічність зв'язку з широкою кроскультурною спільнотою, взаємозбагаченням культур, а також наявність та визначення спільної загальнодержавної системи норм та цінностей. Але при цьому слід враховувати, що кожному етносу, нації притаманна самотність, зокрема, у культурі» [8].

В. Шкарлет констатує, що: «полікультурність особистості в сучасному педагогічному дискурсі полягає у прагненні під час міжкультурного спілкування з представниками інших мов і культур зрозуміти іншомовну специфічну систему мови і концепти культури, їх систему ціннісно-сміслових орієнтирів, інтегрувати новий досвід у власну систему мови і концепти культури, а також проаналізувати систему власної культури через пізнання нової культури, що призводить до формування полікультурних ціннісних орієнтирів» [17].

Слушною є думка вітчизняної науковиці О. Дубасенюк, яка наголошує, що: «полікультурність особистості – це здатність особистості до здійснення інтеркомунікативної комунікації, що сформована на основі власного життєвого досвіду та полікультурного виховання з боку суспільства й характеризується адекватним взаєморозумінням представників різних культур, інтеркультурною компетентністю, толерантністю, емпатією, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування» [4].

З огляду на те, що поняття «полікультурність» має велику кількість теоретичних формувань та багатоаспектність обґрунтувань, його сутність поступово наповнюється новим змістом, що включає в себе активну взаємодію між різними соціальними групами за етнічною, мовною, релігійною, віковою та гендерною ознаками, які так тісно пов'язані між собою і одна без іншої вже не можуть існувати.

Отже, можна зробити висновок, що полікультурній особистості майбутнього бакалавра початкової освіти властиві такі ознаки:

- розуміння мовної, культурної, ментальної різноманітності полікультурного суспільства, в якому об'єднуються представники різних культур;

- відчуття національної ідентичності та усвідомлення значущості різних національних культур із самотніми традиціями та культурою;

- здатність до міжкультурного діалогу з точки зору толерантності, гуманізму, культурних та духовних цінностей;

- усвідомлення можливості професійної самореалізації в полікультурному освіто-виховному середовищі;

- здатність до духовної культури самопізнання рефлексії та самооцінки.

Далі розтлумачимо таке поняття, як «полікультурна компетентність».

Професійна підготовка майбутніх фахівців відбувається в умовах полікультурного суспільства та міжособистісної взаємодії в полікультурному освіто-виховному середовищі закладу вищої педагогічної освіти, під час якої формуються не тільки життєві компетентності особистості, а й професійна компетентність, в складі якої можна виокремити полікультурну компетентність, яка є органічною складовою професійно-педагогічної діяльності педагога. Сьогодні вимагає формування та розвитку вищезазначених компетентностей у майбутніх вчителів, які є важливою умовою для успішного виконання професійних обов'язків та основою для ефективної взаємодії з оточуючими, зокрема з представниками різних культур, етнічних груп і віросповідань.

Поняття компетентності включає в себе якості, що передбачають знання і розуміння культурного розмаїття та моделей поведінки, які в поєднанні з цінностями формують основу для ефективної міжкультурної взаємодії. Таким чином, компетентнісний підхід є ефективним засобом розвитку професійної

компетентності майбутніх фахівців у полікультурному освітньому середовищі, а також широкого спектру соціальних, комунікативних і професійних навичок, які формуються на основі знань і досвіду в процесі навчання та професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

У цьому питанні важливою для нашого дослідження є думка відомого українського ученого І. Беха, який наголошує: «компетентнісний підхід в сучасній освіті повинен забезпечити вищий рівень компетентності суб'єктів навчання. Даний рівень репрезентується сформованістю у суб'єкта наукового поняття «компетентність» як єдності, де наукова орієнтована основа дії визначає логіку її практичного виконання, яка полягає у інтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ефективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем. [1, с. 5].

Слушними є судження О. Дубасенюк, яка в монографії «Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід» вказує на те, що: «компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури (рівень освіченості, достатній для самоосвіти і самостійного вирішення пізнавальних проблем), досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується в певній системі знань, умінь, готовності до професійної діяльності. Компетентнісний підхід орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції в середовище професійної діяльності, як і в різні соціальні середовища, входження в які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі». [4].

Грунтовна психолого-педагогічна підготовка майбутнього бакалавра початкової освіти передусім спрямована на гнучкість знань, інноваційність методів професійної діяльності та розвиток критичного мислення майбутніх фахівців, які реалізуються в полікультурному освітньо-виховному середовищі. Це слугує незаперечним доказом того, що педагогам необхідно оволодіти полікультурною компетентністю для того, щоб ефективно виконувати свої професійні функції в майбутній педагогічній діяльності.

Так, наприклад, І. Соколова визначає полікультурну компетентність майбутнього вчителя-філолога як: «цілісне, інтегроване, багаторівневе, особистісне новоутворення, результат професійної підготовки людини,

успішність якої зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, що сприяють соціалізації особистості, формуванню в неї світоглядних та науково-професійних поглядів, формуванню педагогічної творчості та майстерності, визначають успішність діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя" [14]. Авторка зазначає, що: «процес формування полікультурної компетентності полягає в ознайомленні студентів з культурою інших народів, навчанні студентів знаходити інформацію щодо іншомовної культури та постійно оновлювати її в умовах неперервної комунікативної практики, а також у формуванні умінь застосовувати знання у процесі педагогічної діяльності» [14].

Науковиця Л. Перетяга в дисертаційному дослідженні «Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів» зазначає: «полікультурна компетентність – складне, багатокомпонентне особистісне утворення, результат полікультурної освіти, ґрунтується на засадах теоретичних знань та об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, реалізується через умінь, навички і моделі поведінки, які забезпечують взаємодію з представниками різних народів і культур на основі позитивного (толерантного) ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі» [9, с. 12].

Н. Величко на основі аналізу досліджень феномену полікультурної компетентності у взаємозв'язку з формуванням професійної компетентності майбутнього педагога робить такі висновки: «професійна та полікультурна компетентності є складними особистісними утвореннями, які разом з іншими компетентностями (комунікативна, інформаційна, народознавча, навчально-пізнавальна тощо) включені до структури більш складної системної характеристики особистості – її загальножиттєвої компетентності, що формується протягом усього життєвого досвіду людини» [2, с. 12].

Підсумовуючи, зазначимо, у сучасних умовах розбудови людської цивілізації майбутні бакалаври початкової освіти під час професійно-педагогічної діяльності та повсякденному житті буде необхідно активно розвивати особистісну та ділову взаємодію з представниками різних культур як у межах власної країни, так і за її межами. Тому в процесі полікультурного виховання, під час якого відбувається

формування полікультурної компетентності в здобувачів освіти педагогічних ЗВО, необхідно реалізовувати таку структуру і зміст цієї компетентності, яка б відповідала сучасним вимогам суспільства і давала можливість представникам різних віросповідань, етносів і традицій успішно вирішувати проблеми в полікультурному просторі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, понятійно-термінологічний апарат дослідження полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти в Україні має

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія [Електронний ресурс] / І. Д. Бех // Компетентнісний вимір особистісного зростання учнівської молоді : теорія, практика, досвід : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10-11 квіт. 2012 р. – Запоріжжя : Акцент Інвест-Трейд, 2012. – С. 6–11. – Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20%D0%91%D0%B5%D1%85.pdf> (дата звернення : 01.12.2023).

2. Величко Н. М. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності педагога [Електронний ресурс] / Н. М. Величко // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. 2010. – Вип. 54. – С. 162–165. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/4682/1/vip_54_37.pdf (дата звернення : 01.12.2023).

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.

4. Дубасенюк О. А. Підготовка майбутніх учителів до толерантної взаємодії в умовах полікультурного середовища [Електронний ресурс] / О. А. Дубасенюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – Вип. 35. – С. 62–65. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2118/2/6.pdf> (дата звернення : 01.12.2023).

5. Концепція розвитку педагогічної освіти : Наказ М-ва освіти та науки України № 776 від 16.07.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 01.12.2023).

6. Косінська Н. Л. Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки : дис. ... д-ра філософії : 011 / Н. Л. Косінська ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2021. – 279 с.

7. Котенко О. В. Педагогічні умови розвитку полікультурної компетентності вчителів зарубіжної літератури як фактор зростання професіоналізму [Електронний ресурс] / О. В. Котенко // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 10(109). – С. 38–41. – Режим доступу : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2622/1/Kotenko_O_ISP_10_FLMD_PI.pdf (дата звернення : 01.12.2023).

певні термінологічні особливості. Це пов'язано з тим, що інтеграція України в європейський і світовий освітній простір розширює кордони для професійно-педагогічної діяльності майбутніх бакалаврів початкової освіти та надає нові можливості для їх самореалізації в полікультурному освітньому просторі. Це в свою чергу наповнює процес полікультурного виховання новими елементами та визначеннями. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розкритті сутності та структури полікультурного виховання майбутніх бакалаврів початкової освіти.

8. Кушнір І. М. Компоненти полікультурної компетентності іноземних студентів / І. М. Кушнір. // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. – 2008. – № 13. – С. 7–8.

9. Перетяга Л. Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів : дис. ... д-ра пед. наук / Перетяга Л. Є. – Харків, 2008. – 175 с.

10. Подрезов В. А. Формування духовної культури майбутнього вчителя засобами музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. А. Подрезов ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. – Луганськ, 2003. – 20 с.

11. Пономарьова Г. Ф. Система виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Г. Ф. Пономарьова ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Северодонецьк, 2016. – 462 с.

12. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.

13. Роганова М. В. Теорія і практика виховання духовної культури у студентів вищих навчальних закладів засобами культурологічних дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / М. В. Роганова ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2011. – 469 с.

14. Соколова І. В. Формування полікультурної компетентності у майбутніх вчителів-філологів [Електронний ресурс] / І. В. Соколова, О. А. Івашко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ, 2009. – № 1. – С. 117–123.

15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1 : Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1976. – 654 с.

16. Ткачова Т. М. Розвиток духовної культури особистості вчителя в системі методичної роботи закладів освіти міста : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. М. Ткачова ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.

17. Шкарлет В. О. Сутність поняття «полікультурність» в сучасному педагогічному

дискурсі / В. О. Шкарлет // Actual trends of modern scientific research : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8-10 листоп. 2020 р.). – Мюнхен, Німеччина. 2020. – С. 315–319. – Режим доступу : <http://surl.li/smrxo> (дата звернення : 01.12.2023).

References

1. Bekh. ID 2012, 'Kompetentnisnyi pidkhid yak osvitiia stratehiia' [*Competency approach as an educational strategy*], *Kompetentnisnyi vymir osobystisnoho zrostantia uchnivskoi molodi : teoriia, praktyka, dosvid : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf., 10-11 kvit. 2012 r., Zaporizhzhia*, Pp. 6–11, viewed 01 December 2023 <<https://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20%D0%91%D0%B5%D1%85.pdf>>.

2. Velychko, NM 2010, 'Polikultura kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti pedahoha' [*Multicultural competence as a component of the teacher's professional competence*], *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, Vol. 54. Pp. 162–165, viewed 01 December 2023 <http://eprints.zu.edu.ua/4682/1/vip_54_37.pdf>.

3. Honcharenko, SU 1997, *Ukrainskyi pedahohichnykh slovnyk Lybid* [*Ukrainian pedagogical dictionary*], Lybid, Kyiv.

4. Dubaseniuk, OA 2007, 'Pidhotovka maibutnykh uchyteliv do tolerantnoi vzaiemodii v umovakh polikulturnoho seredovyscha' [*Preparing future teachers for tolerant interaction in a multicultural environment*], *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, Vol. 35. Pp. 62–65, viewed 01 December 2023 <<http://eprints.zu.edu.ua/2118/2/6.pdf>>.

5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy 2018, *Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity* [*Concept of development of pedagogical education*], viewed 01 December 2023 <<https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>>.

6. Kosinska, NL 2021, 'Metodyka formuvannia stsenichno-obraznoi kultury maibutnykh uchyteliv muzychnoho mystetstva u protsesi vokalnoi pidhotovky' [*Methodology of formation of stage-figurative culture of future musical art teachers in the process of vocal training*], Doct filosofii thesis, Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka, Kyiv.

7. Kotenko, OV 2010, 'Pedahohichni umovy rozvytku polikulturnoi kompetentnosti vchyteliv zarubizhnoi literatury yak faktor zrostantia profesionalizmu' [*Pedagogical conditions for the development of multicultural competence of foreign literature teachers as a factor in the growth of professionalism*], *Imidzh suchasnoho pedahoha*, Vol. 10(109), Pp. 38–41, viewed 01 December 2023 <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2622/1/Kotenko_O_ISP_10_FLMD_PI.pdf>.

8. Kushnir, IM 2008, 'Komponenty polikulturnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv' [*Components of multicultural competence of foreign students*],

Vykladannia mov u vshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi, Vol. 13, Pp. 7–8.

9. Peretiaha, LYe 2008, 'Dydaktychni umovy formuvannia polikulturnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv' [*Formation of the spiritual culture of the future teacher by means of musical art*], Doct. ped.n. thesis, Kharkiv.

10. Podriezov, VA 2003, 'Formuvannia dukhovnoi kultury maibutnoho vchytelia zasobamy muzychnoho mystetstva' [*Forming the spiritual culture of the future teacher by means of musical art*], Kand. ped. n. thesis, Luhan. nats. ped. un-t im. T.H.Shevchenka, Luhansk.

11. Ponomarova, HF 2016, 'Systema vykhovnoi roboty u vshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh' [*System of educational work in higher pedagogical educational institutions*], Doct. ped.n. thesis, Skhidnoukr. nats. un-t im. Volodymyra Dalia, Sievierodonetsk.

12. Dubaseniuk, OA (ed) 2011, *Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid*, [*Professional pedagogical education: competence approach*], ZhDU im. I. Franka, Zhytomyr.

13. Rohanova, MV 2011, 'Teoriia i praktyka vykhovannia dukhovnoi kultury u studentiv vshchyykh navchalnykh zakladiv zasobamy kulturolohichnykh dystsyplin' [*Theory and practice of education of spiritual culture among students of higher educational institutions by means of cultural disciplines*], Doct. ped. n. thesis, Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia, Luhansk.

14. Sokolova, IV, Ivashko, OA 2009, 'Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti u maibutnykh vchyteliv-filolohiv' [*Formation of multicultural competence in future philology teachers*], *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky)*, Vol. 1, Pp. 117–123.

15. Sukhomlynskyi, VO 1976, *Vybrani tvory: v 5 t. T. 1 : Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoj osobystosti. Dukhovnyi svit shkoliara. Metodyka vykhovannia kolektyvu* [*Selected works: in 5 vols. Vol. 1: Problems of raising a comprehensively developed personality. The spiritual world of a schoolboy. Methodology of team education*], Radianska shkola, Kyiv.

16. Tkachova, TM 2004, 'Rozvytok dukhovnoi kultury osobystosti vchytelia v systemi metodychnoi roboty zakladiv osvity mista' [*Development of the spiritual culture of the teacher's personality in the methodical work system of the city's educational institutions*], Kand. ped. n. thesis, Luhan. nats. ped. un-t im. T. H. Shevchenka, Luhansk.

17. Shkarlet, VO 2020, 'Sutnist poniattia «polikulturnist» v suchasnomu pedahohichnomu dyskursi' [*The essence of the concept of "multiculturalism" in modern pedagogical discourse*], *Actual trends of modern scientific research, materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (8-10 lystop. 2020 r.)*, Miunkhen, Nimechchyna, Pp. 315–319, viewed 01 December 2023 <<http://surl.li/smrxo>>.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2023 р.